

KUSTBON

Nr 2 Årgång 30

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Juni 1973

*Rågö — Nuckö — Ormsö — Runö — Rågö
(Huvudbonad saknas för Rågö och Nuckö.)
Hembygdsgdagen 1959 i Saltsjöbaden.*

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Viktor Aman*

Redaktionssekreterare: *Maria Broman*

I redaktionen: *Joh. Hammerman, Alf Heldring,
Alex. Samberg, Hj. Stahl*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1973 med fyra nummer

Prenumerationspris 1973 24 kronor

Annonspis: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1973 Svenska Tryckcentralen AB

ESTLANDSSVENSK HEMBYGDSDAG

hålls söndagen den 26 augusti 1973 med början kl. 10.00 (obs. tiden) i Björknäspaviljongen, Herrgårn, Klinten, Värmdö.

Dagens motto: *30 år i Sverige*

Hantverk och hemslöjd
därhemma

Högtidstalare: Biskop emeritus SVEN DANELL

Anförande av docent Elmar Nyman

Duettsång av Lilian Blee-Petersson och
Thomas Lorentz.

Traditionsenligt uppträder Rågöbornas folk-
danslag.

Utställning av bilder och föremål från Estlands
svenskbygd. Auktion av gåvor och föremål.

Lotteri. Försäljning av estl.-svenska publikatio-
ner. Demonstration av tillverkning av föremål.

Hembygdsgdagen filmas och bandas.

Inträdesavgift, som omfattar lokalhyra inkl.
kaffe och servisavgift samt för barn saft, bröd
och småkakor —

Vuxna kr 14:—

Barn kr 7:—

Buffé med läskedrycker, öl och smörgåsar.

Alla hjärtligt välkomna!

Styrelsen för
Svenska Odlingens Vänner

Allmänna kommunikationer:

Bussar från Slussen i anslutning till tunnelbanan.

Bygdedräkterna

i Svensk-Estland var vid 1800-talets mitt ännu i dagligt bruk. H. Schlichtings teckningar är från denna tid. Men tider och seder förändrades, och vid sekel-skiftet hade sockendräkten lagts åt sidan på Nuckö. På Ormsö, Runö och Rågö bibehölls dräkterna längre och var delvis i bruk ända fram till överflyttningen.

Vi har i detta och ett följande nummer av *Kustbon* velat ge en översiktlig bild av de bygdedräkter, som en gång fanns. Ingeborg Andersen har stått för insamlandet av uppgifterna och för presentationen av resultatet.

Innehåll

	Sid
SOV:s årsmöte	2
Estlandssvenskt förgånget... av E. L.	5
Folkdräkter av I. Andersen	6
Estlandssvenska vistexter av N. Tiberg	11
August Schmidt 90 år av A. Samberg	13
Avlidna	
Bemärkelsedagar	15

SOV:s årsmöte

hölls lördagen den 7 april i Citykonditoriets lokaler, Wallingatan 3 B, Stockholm.

Just den kvällen satt svenska folket samfällt framför sina tittapparater, för Sverige och Sovjet skulle spela ishockey i VM i Moskva, och svenska folket satt som vanligt och drömde om guld... Men en del estlandssvenskar höll alltså årsmöte, och de var så många att de fyllde salen.

Ordförande Hugo Mickelin talade. Han talade allmänt om föreningens mål och verksamhet och särskilt om den nu anskaffade arkivlokalen. Av alla estlandssvenskar är det 4 % som bär upp den kulturella verksamheten inom SOV; på *Kustbon* prenumererar dock 16 % av samtliga. Han erinrade även om de under året avlidna föreningsmedlemmarna. Unisont sjöngs Jag lyfter mina händer.

Årsmötesförhandlingar. Föreningens verksamhet framgår av årsberättelsen, som årsmötet godkände.

Rektor Per Söderbäck valdes till föreningens hedersledamot.

Ordföranden omvaldes; likaså de ännu icke utlitna styrelsemedlemmarna Alexander Samberg, Alf Heldring och Johannes Hammerman. Ny i styrelsen blev Hjalmar Stahl från Rågöarna (efter A. Treiberg, som undanbett sig omval).

I bygderådet inträdde Johannes Österberg (Ormsö) och Berta Peedu (Nuckö), i arkivstyrelsen Hans Ladstedt-Kornblom och Nils Lagman.

Så här långt hade det gått bra undan. Men som alla vet så kommer man förr eller senare till en punkt, där ingen kulturell verksamhet kan bedrivas utan kaffe. För årsmötesförhandlingarna inträffade detta mellan paragraferna 10 och 11 (§§ 10—11).

Ragnar har så ofta stått bakom kameran, här står han äntligen framför den.

...troget vid hans sida. Ann-Marie är utvald från Åland. Nils Lagman tog bilderna.

Grunddrycken serverades. Väldruckna och styrkta fortsatte vi. A. Samberg läste en dikt av A. Österling och talade kring denna; redaktör A. Ingelson kåserade på vers om en journalists vedermödor och Henrik Koinberg från Rickul spelade välbekanta låtar på dragspel. Och våra hjärtan veznade vid dem, så att vi började sjunga med vår egen mun (vi som annars har alla slags sångmaskiner).

Och vi fortsatte med årsmötesförhandlingar också. Över huvud taget verkar det som om föreningens vitalitet skulle stiga med stigande medlemsålder. Nåja, allting stiger ju nu för tiden — utom SOV:s medlemsavgift (20 kr).

Det där med stigande ålder ådagalades av Ragnar Treiberg. Denne försynte man har alltsedan 1952 burit sin kamera på våra möten, och han visade nu ett antal minnesväckande bilder från Tollare, Saltsjöbaden och andra ställen. Av bilderna framgick bl. a. att vi skrumpnat en hel del under de tjugo åren, fått årsrynkor i skinnet och tyngd i gumpen. Och tidens flykt den kändes. Den kändes särskilt starkt, därför att Ragnar nu stod i begrepp att flytta till Kanada. För SOV är detta en stor förlust; men vi hoppas att det ska bli en vinst för honom.

I årsmötet deltog 54 personer och 2 skinkor. Dessa senare bör nämnas. De var visserligen rökta i förväg och hedrade årsmötet bara med en passiv närvaro, men de tilldrog sig en större uppmärksamhet än mängden annan årsmötesdeltagare. Småningom lottades de ut och bidrog på detta sätt att tillgodose medlemmars proteinbehov.

Mötet slutade som vanligt med Modersmålets sång. (Ishockeymötet slutade som vanligt med rysk seger: 6—1. Man håller på traditionerna där också.)

Väl mött på hembygdsgagen i augusti!

Skinkglädje 1.

Skinkglädje 2.

(Hon står på bordet framför dem.)

ÅRSBERÄTTELSE

över verksamheten inom Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner från årsmötet 1972 till årsmötet 1973. Den ekonomiska redovisningen avser kalenderåret 1972.

Styrelse

Styrelsen har under redovisningsåret haft följande sammansättning:

Ordförande	Hugo Mickelin
Vice ordförande	Alexander Samberg
Skattmästare	Alf Heldring
Klubbmästare	Alexander Treiberg
Sekreterare	Johannes Hammerman

Styrelsen har under året hållit 12 protokollförda sammanträden. I flera av dessa har representanter från Arkivstyrelse och bygderåd samt Kustbons redaktion deltagit.

Revisorer

Föreningens revisorer har varit Emil Lindkvist och Ivar Stahl med Thomas Lorenz som suppleant.

Verksamhet i övrigt

Antalet medlemmar var 390 vid årsskiftet 1972/73. Föreningens årsmöte hölls den 8 april 1972 i Arbetsledarehuset, Drottningholmsvägen 7, Stockholm. Efter årsmötesförhandlingarna visade Lars Lindström diabilbilder från Israel.

Temat för årets *hembygdsgag* var sjöfart och fiske och dagen gick av stapeln den 27 aug. 1972 i Bjöknäspaviljongen, Nacka. Inemot 250 personer hade mött upp när föreningens ordförande hälsningstalade. Programmet var som vanligt blandat. Festtal på dagens tema av Ingvar Vesterby och kortare anföranden av Johan Wallin och Carl Bleeas varvades med allsång,

lutsång — Tor Bergner — uppskattade bygdemåls-historier av Alf Heldring, lotteri och folkdanser av Rågöbornas fantastiska dansare. Festkommittén och övriga "aktivister" hade trollat fram en utställning som manade fram tankar från en oåterkallelig epok. Tänk t. ex. på säljägaren från Runö!

Föreningens *höstsamkväm* — livligt besökt som alltid — hölls i Citykonditoriets lokaler (f. d. Hushållsskolan Margaretas lokaler men 2 tr.).

Höstmötet sammanföll med Konungens 90-årsdag och en välgångsönskan framfördes till Hans Majestät från föreningen per telegram. Carl Bleeas talade om estlandssvenska släktnamn och Ragnar Treiberg visade minnesrika bilder till Mats Ekmans texter.

Ledamöter i *Arkivstyrelsen* har varit Rickard Aman, Einar Hamberg, Ragnar Treiberg och Johan Wallin (sammankallande). Arkivstyrelsen har utan tvekan haft sitt arbetsammaste år hittills. Aktiviteten kröntes i slutet av året med att kontrakt skrevs på arkivlokal, Vikingagatan 25 i Stockholm. Därmed har en milstolpe passerats i föreningens historia.

Drömmen om en estlandssvenskarnas egen arkiv- och samlingslokal kvarstår dock.

Ledamöter i *bygderådet* har varit för orterna:

Reval:	Sigrid Abrahamsson och Ivar Poell
Nargö:	Marta Appelblom
Rågöarna:	Ingeborg Andersen
Korkis och Vippal:	Alexander Samberg
Rickul:	Ingvald Dyrberg och Edvin Lagman
Nuckö:	Berta Aman — Paslep Fridolf Isberg — Sutlep
Ormsö:	Johan Engdahl, Johan Landman och Anders Lindkvist
Runö:	Thomas Dreijer

Ledamöter i Valberedningen: Viktor Aman, Elmar Nyman och framlidne hedersledamoten Lars Broman.

Föreningens ekonomi

För kalenderåret 1972 ger det ekonomiska resultatet ett underskott på kr 853:78.

Balansräkningen omsluter kr 97.838:26.

I övrigt hänvisas till separat balans- samt vinst- och förlusträkning.

Kustbon

Föreningens tidskrift utkom under kalenderåret 1972 med sedvanliga fyra nummer och fullbordade därmed sin 29:e årgång. Antalet prenumeranter var 1.265.

Ansvarig utgivare var Hugo Mickelin och en helt oförfärad och optimistisk redaktör Viktor Aman. I redaktionen ingick föreningens övriga styrelseledamöter.

Expedition och övrigt har skötts av Maria Broman efter maken Lars Bromans bortgång.

Till sist vill styrelsen rikta ett varmt tack till alla som nedlagt mycket arbete på anskaffandet av arkivlokal, genomförandet av hembygdsdag och höstsamkväm, insamlandet av arkivmaterial och i övrigt främjat och stött föreningens verksamhet.

Stockholm den 30 mars 1973.

Hugo Mickelin   A. Samberg   A. Treiberg
J. Hammerman   Alf Heldring

Estlandssvenskt förgånget i fängslade bok

Det är levande människor i en konkret miljö som vi möter i Per Söderbäcks roman "Kammarmönstret", som nu har utkommit. Människornas öden spinnes i varandra av krafter, som deras upplevelser i tidigare år, deras karaktär och människornas traditioner, seder och vanföreställningar tillsammans bildar. Intresset knyts främst till tre karaktärer: Aneta, Anders och Gerter. Med stor sympati följer man Anetas bemödanden att komma till rätta med sitt medfödda onda, sina ögonbesvär. Med inlevelse och indignation följer man också bybornas reaktion inför det nya ljuset, som hon för till ön. Och hennes slutliga öde tonar bort, buret av vårt medlidande.

Helt annan kommer läsarens reaktion att bli inför hennes vän Anders, den sympatiske, lite annorlunda pojken, som kommer ut i stora världen, småningom återvänder hem och får sina nyförvärvade insikter och åsikter att på ett bryskt, humoristiskt och samtidigt smått tragiskt sätt brytas mot bygdegemenskapens kanske tränga men ändå sunda synsätt.

Huvudpersonen, den mest komplicerade och mest fängslade, är dock Gerter, som växlar roll under berättelsens gång från den vasstungade, man frestas säga ondskefulla, till den hjälpande och mänskliga. Detta påpekande i en anmälan av boken kan föranleda miss-tanken att det är fråga om en söndagsskoleberättelse, men så är ingalunda fallet. Gerters öde är en psyko-

Estlandssvenskarnas Kulturförening Svenska Odlingens Vänner

VINST- OCH FÖRLUSTRÄKNING 1972

<i>Kostnader</i>	
Omkostnader	37.522:91
Skatter	2.353:—
	<u>39.875:91</u>

Intäkter

Medlemsavgifter	31.434:12
Bokförsäljning	1.673:35
Annonser	1.790:—
Räntor	4.124:66
Årets förlust	853:78
	<u>39.875:91</u>

BALANSRÄKNING DEN 31 DECEMBER 1972

Tillgångar

Kassa	61:42
Postgiro	10.827:87
Bank	86.948:97
	<u>97.838:26</u>

Skulder

Insamlade medel	30.391:26
Diverse personer	16.447:—
Katarina Hamermans fond	14.000:—
Aron Vallentins fond	5.000:—
Reserverade medel för samlingsverket ...	32.000:—
	<u>97.838:26</u>

Stockholm den 1 mars 1973

Hugo Mickelin   Alf Heldring

Ovanstående vinst- och förlusträkning samt balansräkning överensstämmer med föreningens vid revision granskade böcker. Rörande granskningen hänvisas till särskild denna dag avlämnad revisionsberättelse.

Stockholm den 16 mars 1973

Emil Lindkvist   I. Stahl

logisk studie med utomordentligt dramatiska och gripande inslag, inför vilka även en garvad romanläsare hajar till. Gerter är verkligen mer än någon annan värd läsarens bekantskap.

Jämte dessa tre finns hela byns befolkning under årstidernas och arbetsveckornas skiften, någonstans på en estlandssvensk ö under förra århundradet. Personerna är individuellt tecknade, med både allvarliga och roande drag som visar författarens fantasi och stora förtrogenhet med ämnet. Det är en epik i berättelsen och en folklivskunskap i skildringen, som gör denna bok verkligt läsvärd och värd att ägas och bevaras för framtiden, då de människor inte längre finns, som har levande minnen från den bygd, där dramat kring Gerter och de andra byborna på svenskön i Estland utspelas.

E. L.

Mannen bär toppig, blå-viträndig stickad vardagsmössa, pojken kilmössa; bägge har vita linnebyxor. Ena kvinnan har blå yllemössa med skinnkant; blusen hänger löst mot midjan.

Ingeborg Andersen

FOLKDRÄKTERNA I ESTLANDS SVENSKBYGD

Det fanns fyra olika typer av folkdräkter i Estlands svenskbygd: Nuckö-Rickul-dräkten, Ormsö-dräkten, Runö-dräkten och Rågö-dräkten, som även användes i Korkis och Vippal. Dessutom har det funnits en femte dräkt, dagösvenskarnas, den finns med bland Schlichtings litografier, och i Nordiska Museets samlingar finns en bruddräkt ifrån Dagö överlämnad 1873 av estlandssvenskarnas utforskare Carl Russwurm.

Av de fyra övriga dräkterna var Nuckö-Rickul-dräkten den, som var minst i bruk i början av vårt århundrade och därför har den mest fallit i glömska. I dag finns bara enstaka dräkter kvar och dessa har ändrats en hel del under tidens gång.

Med hjälp av Carl Russwurms beskrivningar från 1855 och H. Schlichtings litografier från samma tid och för övrigt med hjälp av dräktstudier vid Nordiska Museet, där en hel del plagg är bevarade, vill jag här försöka ge en bild av Nuckö-Rickuldräkten som den var vid mitten av 1800-talet.

NUCKÖ-RICKUL FOLKDRÄKT

Kvinnodräkten

Flickor och kvinnor flätade sitt hår i en baktill nedhängande fläta med en röd bandrosett längst ned. På huvudet bar de gifta kvinnorna en *huva av fint, vitt*

linne, vid kanten slät och upptill broderad med små hål och med påsydda paljetter och baktill försedd med sidenband. Vid kyrkbesök tog man om en vit eller grön duk "skjulduk", som knöts ihop baktill. Vid nattvardsgång lindade man runt huvudet en vit duk "dwail".

Övriga huvudbonader, som användes tidigare var:

En *blå mössa* som var gjord på en hård pappstomme. Den var sydd av sidentyg, framtill runt ringningen var mössan kantad med ett vitt veckat bomullsband, baktill var ett mönstrat sidenband fäst i stor rosett på mössan. Bandets ändar hängde fritt. Denna mössa finns på Nordiska Museet. Är det möjligen samma mössa som Russwurm skriver om som "blå lua" eller "rump lua"? Han säger att den fästes under hakan med band och baktill hänga två röda band med guld eller silver trådar, den användes av flickorna, och när de gå till nattvarden ta de av de röda banden och fäster i stället dit långa, brokiga sidenband, "taftar".

Kvinnornas *vintermössa* var av blått ylletyg. Den syddes av 4 kilar, 2 framåt och 2 bakåt. De främre kilarna var urringade framtill. Mössan var fodrad med grått fårskinn och kantad med mörkbrunt skinn. Baktill hängde 2 röda kyrprade ylleband ca 60 cm långa och 3 cm breda. Nertill var bandändarna prydda med ett 2½ cm brett tvärband av blanka metalltrådar. Även denna mössa finns bevarad på Nordiska Museet.

Bruden bär säppol med fjädertofs, brudgummen hatt och brett, stickat skärp.

Blusen var förr en "ivedail"; den var vid och hängde löst ner mot kjollinningen, framtill fästes den med en "breske" från vilken en silverruble hängde. En del breskjar hade stenar fästa runt om och kallades "brännstainsbreske".

Runt axlarna bar man en *brokig duk* och vid kyrkbesök knöt man en röd och grön rosett vid breskja.

Kjolen var randig. Färgen på ränder och botten i kjolytget har växlat, enligt kjolytgyprover från Nuckö som finns på N. M. har det funnits olika randningar på grå och svart botten, men även randningar på mörkröd botten. Ränderna varierade också i färg i de olika kjolytgerna.

Kjolen var veckad med efterveck. Mitt fram var kjolen slät i ca 15 cm. Kjolvidden var 250 cm.

Till dräkten hörde en naturbrun långärmad *jacka*. Den hade ståkrage med avrundade hörn. Jackan var åtsittande i midjan och hade kilar nertill i sidsömmarna som låg långt bakåt. Kilarna var vikta i veck. Jackan knäpptes med 2 hakar i midjan.

Var det denna jacka som kallades "flåkajack"?

Vita förkläden bars av gifta kvinnor, av flickor endast vid kyrkbesök och när de stod fadder.

På fötterna bar man hemgjorda skinnskor med dragsko och snören "fänge skuar".

Strumporna var röda, tidigare hade man även röda läggjar och vita sockor som på Ormsö.

Det fanns även en *långkappa* för kvinnorna. Den hade V-format uringning, vidd bak och var knäppt endast i midjan.

Bruden var klädd i blått. På huvudet hade hon ett "säppol" — *brudkrona*. Stommen till brudkronan var gjord av hård papp eller näver, som var överklädd med rött tyg. Utanpå det röda tyget hade man på

framsidan fäst färgade sidenband på tvären, och ovanpå dessa fäste man pärlkläppen av 3—5 pärlor i 3 rader. I mittraden avslutades kläpperna med en tunn peng. På sidorna av säppet har man fäst tygblommor i rad uppifrån och ner och överst i raden sitter en fjäderbukett.

Bakpå säpple har man fäst breda röda och blå sidenband på tvären ovanpå det röda tyget och från nederkanten baktill finns 12 st 50 cm långa sidenband fästa, som häger ner över ryggen.

Mansdräkten

Männens hår gick ner till axlarna. På huvudet bar de till vardags en vit- och blårandig toppig *mössa*. Pojkarna bar en liten kilmössa "tupplua".

Skjortan knäpptes framtill med ett litet silverspänne, runt halsen bar man på söndagarna en i trekant vikt blå eller röd *duk*, som knöts framtill under hakan.

Jackan var kort, naturbrun, försedd med silverknappar, som satt i en tät rad. De hade även en lång brun *rock*, som var omknuten med ett rött stickat schalliknande *skärp*.

Västen var tidigare blå eller brokig med två rader knappar, som knäpptes ända upp till halsen.

Byxorna var naturbruna knäbyxor av vadmal, på sommaren vita linnebyxor; även sämskskinnyxor lär ha förekommit.

Strumpebanden var brokiga, flätade.

Skorna de vanliga hemgjorda läderskorna. På vintern spände man isskor av trä med remmar över läderskorna.

Brudgummen bar hatt och stövlar, annars hade han den vanliga mansdräkten.

Nuckö-Rickuldräkten som den bärs på 1900-talet

Kvinnodräkten

Huvudbonaden: Röd mössa gjord på en hård stomme, överklädd med rött eller småmönstrat tyg på röd botten, fodrad med ljusare tyg. Mössans nederkant är kantad med en röd remsa av bomullstygn. Framtill finns en vit spets av brodyr, 1,5 cm bred, fastsydd över röda kantbandet. (I stället för brodyren har en del ett vitt, veckat bomullsband fastsytt i mössans nederkant.) Ovanför spetsen finns en bård av gul-oranga band, som sammanbinds med långa stygn av metalltråd. Den nu beskrivna mössan är skänkt till Nordiska Museet 1922. Det är denna modell, som nu är i bruk till dräkten.

Blusen är vit med vida ärmar rynkade mot axlar och ärmlinning. Kragen är en nervikskrage.

Ovanpå blusen har man en röd *väst* med skört. Ofta har man i stället för blus endast lösa, vita ärmar och krage, som är fästa vid västen.

Runt axlarna bär man en rödmönstrad *duk* vikt i trekant, fäst på bröstet med en silverbrosh och med ändarna hängande fritt framtill.

Kjolen är randig på mörk- eller ljusröd botten. Färgerna i randningen och själva mönsret i randningen varierar.

Man bär ett vitt *förkläde* kantat med spets.

Runt midjan knyter man ett brett, flätat *band* i viggmönster och med tofsar. Ändarna får hänga fritt ner i vänster sida.

Strumporna är röda och *skorna* de gamla "fänge skua" eller svarta köpta fabriksstillverkade skor.

Mansdräkten

Vit *skjorta* av varierande modell. Runt halsen knyts en röd bandrosett.

Väst, bredrandig i mörkt och ljusare rött. I de ljusare fälten en smal blå eller grön rand. Västen är djupt uringad, dubbelknäppt med två rader stora, blanka metallknappar, 3 knappar i varje rad. Stolpfickor. Rött ryggstycke. Vitt foder.

Byxor. Svarta knäbyxor med sprund i sidorna. Knäppta med hakar. Prydda med två blanka metallknappar vid sprunden. Sprund på utsidan vid knäna, även här två blanka knappar.

Strumpor. Vita.

Strumpeband. Flätade i viggar i rött och blått; även andra färger förekom.

Skorna. De vanliga "fänge skua" eller vanliga fabriksstillverkade skor.

ORMSÖ FOLKDRÄKT

Kvinnodräkten

Ormsödräkten vid mitten av 1800-talet skilde sig avsevärt från 1900-talets, särskilt när det gäller huvudbonad och blus, men även sättet att bära håret var ett annat.

Vid kyrkobesök bar flickorna en med svart tyg överklädd cylindermössa, från vilken 2 röda och 2 gula sidenband hängde ner. De gifta kvinnorna använde en vit huva, till vardags använde de en röd luva, "relua", som var liten, låg och rund. Kullplattan var klädd med rött ylle, sidorna med svart skinn. Foder av fårskin, röda knytband av ylle. (Mössan finns på Nordiska Museet.)

Tidigare hade man även en liten kalott, "tupplua" eller "topplua". Den var av 6 blå tygtrekanter, "gairar"; i kilsömmarna har man sytt ner gula tygremsor, 1/2 cm breda. Mössan är kantad med ett tandat gult ylletyg runtom, 5 cm brett ("krun"). Nederst i kanten är ett rött band påsytt och vikt, så att halva bandet ligger åt avigan, 1/2 cm åt varje håll. Upp till finns en knapp som är lindad av gula och röda tygremsor; tygremsorna är klippta till frans, i överkanten. Mössan är fodrad med linnetyg. (Finns på N.M.)

Vid kyrkobesök hade man en duk över huvudbonaden.

Blusen var kort och kallades "ärmar". Den räckte bara någon cm nedanför ärmringningen. Den hade en smal ståkrage och var rynkad mot kragen. Ärmarna var rynkade mot en smal linning, linningen knöts med röda band. Blusen var öppen framtill och fästes under kragen med en "silversäle".

Kjolen gick högt upp på bröstet och var fastsydd vid ett kort liv, som var kantat med blått tyg och hölls ihop framtill av 6—8 blanka knappar, som knäpptes i gulkantade knapphål. Kjolen var av svart ylle, baktill lagd i veck, och nertill fanns en gul "aia".

Förklädet, "färkle", bar de gifta kvinnorna vid fest och kyrkbesök; det var vitt och sytt utan linning. Midjebandet var sytt ovanpå så, att det bildades ett rynkhuvud ovanför bandet. Midjebandet räckte till mitt bak på ryggen, där det avslutades med en ögla i var ända; genom öglorna trädde ett brett rött band som knöts i rosett.

Ormsö

Strumporna var 2-delade; de bestod av röda skaft och vita sockor, "re läggjar" och "hoit sockar".

Skorna var förr vanliga "fengjat skuar", som man använde överallt på landet, senare började man rynka skorna; rynkningen gjordes mellan tänderna. I "skotärkjana" trädde man in 1 m långa skinnband, som förlängdes med 2 cm breda, långa ylleband och virades flera varv runt benen. Färgen på skor och band var svart.

"Pällrock" var en svart yllejacka, som räckte till midjan; den hade motveck, "päller" runtom.

"Gråkihl" var en lång överrock; den var V-formigt uringad både fram- och baktill. Urringningen var kantad med ett blått band runt halva ringningen och ett rött band kring den andra halvan både fram och bak. Ärmarna var nertill kantade med gult och rött band.

Mitt bak var ett veck lagt uppifrån skulderna. På plaggets insida trädde man gula och röda ullgarnstrådar längs sömmarna vid halsringning, ärmhål och fall. På söndagar fästes på bröstet en tredubbel röd bandrosett.

Brud och tärnor hade blå kläder, och de virade ett blått smalt skärp flera varv runt sig högt uppe under armarna. Strumporna var helröda, och på huvudet bar bruden ett "säppol" och senare en vit *luva*, ungdomsmössa.

Första bröllopsdagen bar bruden en *fårskinnspäls*, "kask", och över denna en "gråkihl", andra bröllopsdagen fick hon lägga av sig dessa plagg och sätta på sig ärmarna och ett vitt förkläde.

När man berättar om kvinnodräkten på Ormsö, får man ej heller glömma "*bindpongen*", stickväskan, som alltid var med och hängde på vänster arm. Ormsökvinnorna var flitiga och gick nästan alltid stickande.

Bruden bär säppol med fjädertofs. Brudgummen har band om hatten; vita strumpor. Spel på talharpa.

Ormsödräkt från 1900-talet: småblommig bomullsjacka (sommarsjacka) och mörkblå yllejacka.

Mansdräkten

På huvudet bar man en bred låg *hatt*, som var omvirad med ett band. Håret var axellångt.

Jacka var kortskörtad, ärmarna nertill var kantade med blått. Jackan knäpptes med mässingsknappar.

Byxorna var knäbyxor av naturbrunt ylle på vintern och av vitt linne på sommaren.

Strumporna var naturbruna eller vita; strumpebanden var brokiga, flätade band, de knöts runt strumpan under knäet och ändarna stacks ut genom hål i byxlinningen och knöts sen i rosett.

Skorna var desamma som för kvinnorna.

Männen hade även en *lång rock*. Runt midjan på rocken knöt man ett långt stickat schalliknande skärp.

Till mansdräkten hörde senare även en tvärrandig *väst* i blått, vitt och rött och med vitt ryggstycke. Knäppningen gick ända upp i halsen. Man knäppte med blanka mässingsknappar.

Pojkar upp till 7—8 år gick klädda i gula kläder och brokiga mössor.

Brudgummens dräkt var i stort sett som en vanlig mansdräkt. Han bar en rock med blanka knappar, om midjan hade han lindat ett brett skärp i olika färger. Vid handlovarna var påsytt ett blått band, kring halsen bar han en brokig röd duk och runt hatten bar han ett sidenband; strumporna var vita.

Mansdräkten kom tidigt ur bruk på Ormsö, kvinnodräkten däremot användes både till vardag och fest ända till avflyttningen från Ormsö. Den hade dock ändrats mycket, och hur den såg ut på 1900-talet därom skriver sign. "alm":

Kvinnodräkten på Ormsö under 1900-talet

Kjolen är plisserad av svart halvyll hemvävt tyg. Den går upp under armarna och har ett kort liv eller s. k. upphängning av rött ylletyg kantat med klarblått ylle. Längden varierar något men når i allmänhet 10—12 cm nedanför knäet. I nedre kanten (fållen) är den skodd med vitt lärft, bredd 10—12 cm.

Jackan eller blusen består av mörkblått halvyll och är fodrad med tunn, blommig flanell. Den är figursydd och når ungefär till höften och högt upp i halsen och knäpptes med 10—12 blanka knappar av glas eller metall.

Sommartid och inomhus användes jackor av småblommigt eller rutigt bomullstyg.

På *benen* har Ormsökvinnorna röda strumpskaft (läggjar) och på fötterna vita sockor som går ett bra stycke upp på benen. Strumpskaft liksom sockor är av ullgarn.

Fotbeklädnaden består antingen av rynkade skinnskor — ett slags tofflor — eller av vanliga lågskor och vintertid kängor. Skinnskorna är försedda med långa ylleband, som viras kring smalbenet efter ett givet mönster.

På *huvudet* bärs vit-rödrutig eller blå-rödrutig schallett, som knytes under hakan. På vintern är den av ylle men på sommaren av bomull.

Håret bär gamla såväl som unga i två flätor på ryggen, hopflätade med ett kulört sidenband.

En vit fårskinnspäls hör också till ormsökvinnornas dräkt. Den var skuren i två delar. Den övre delen var en s. k. besparing och den nedre delen var utställd i sidorna för att ge gångvidd.

Sömnen mellan de båda delarna doldes av svarta skinnband (remsor) och dessa lades i dekorativa slingor på såväl fram- som bakstycke av besparingen. Runt hela pälsen löpte en bandkant av svarta skinnremsor. Pälsen var kraglös och knäpptes med 3—5 blanka metallknappar i besparingen.

"alm"

(Nockeby den 8 april 1972.)

Dräkt med "ärmar" vid sekelskiftet.

Nils Tiberg

Estlandssvenska vistexter

Då ovanstående rubrik skulle formuleras, så visade det sig svårt att finna ett kort uttryck som verkligen avgränsade vad som avsågs behandlat här nedan. — Det gäller icke medvetet konstnärliga visor av bestämd författare, såsom exempelvis de visor som *Åttsve-Mats* (Ekman) på sin tid skrev och som alltjämt gläder hans landsmän. Det gäller heller inte de visor, inkomna från främmande håll under senare tid — väl mest från Finland — som man kunde finna i flickornas handskrivna visböcker. Ett exempel, som jag själv skrev av 1923 efter ett vishäfte på Lilla Rågö, är *Oväntad bröllopsgäst*, en mångstrofig berättande visa, avläggare av finlandssvensk sjungen balladvisa (om jag så får kalla den). Det är heller inte fråga om visor som vill ge uttryck åt den enskildes glädje, lycka eller besvikelse. Även sådana ha väl ofta kommit över Finland. Och inte är det fråga om religiösa visor och sånger. — De sjungande estlandssvenskarna har ju av sina egna fått vackra texthäften som *Du sköna sång* och *Gå sjungande framåt*, sammanställt av Kate Hammerman.

Genom rubriken har det däremot kunnat klargöras att vi här *inte* skall sysselsätta oss med de melodier som har sjungits och spelats sedan mycket gammal tid bland svenskarna med deras så ofta överraskande starkt åtskilda bygdetraditioner. Trots rubriken skall jag likväl tillåta mig återkomma till melodierna innan jag slutar. Men först ett ord om varför jag nu går förbi dem. Mitt skäl är mycket vägande. Jag kan inte skriva noter, inte läsa noter, än mindre sjunga upp en melodi efter noter. En eller annan liten visa har jag kunnat lära mig sjunga efter andra som ha sjungit. I något sällsynt fall har jag kunnat förmedla en sådan melodi till notskrift. Efter min enkla sång noterade gamle Otto Andersson i Åbo (död för något år sedan) melodin till följande strof som jag lärde av min oförlikneliga meddelerska från Gammalsvenskby Kristina Knutas (1876—1958). — Det var så att *Koppél Matsas-mör* i Gammalsvenskby gärna blev ombedd att leda den stojande långdansen, som aldrig fick saknas vid ett bröllop i byn. Dansen gick kanske ut genom ett fönster, varpå den ledande sakta drog sig ut kring den rymliga gården, tills man ropade: "*Koppél Matsas-mör! Tēr jār änt mäier foLk!*" Och då måste långdansen dra sig in i stugan igen. — Allt nog: för att få den gamla på humör bjöd man henne gärna ett glas. Då stod hon där med glaset i hand, gungade lite efter rytmen i det hon sjöng: "Dricka, dricka när du får; i graven skall du torkas: I skåla, mina goda vänner, I skåla, frams, kameratar!" Vid sista meningen neg hon, gjorde en sirlig sväng med armen och tömde glaset. Sen började "*Dagös dans'n*".

Mina läsare kan alla se att strofen inte är avfattad på dialekt. Men texten visar också ett drag som är ytterligt vanligt i den folkliga visan: här finns bitar på högsvenska, blandade med bitar som inte är riks-svenska, ja, bitar som inte alls tycks kunna tolkas. Vad är *tex frams?* — I sin helhet är dock denna lilla strof inte dialektal, utan högsvensk. Man måste fråga sig:

Vilka vägar har visan vandrat för att komma till svenska byn vid nedre Dnjepr? Kan *den* vara jämn-gammal med den påtvingade utflyttningen till Ukraina 1781/82? De rester som fanns av högsvenskt språk bland den sista tidens dagösvenskar hörde mest till kyrkligt, bibliskt språk, men det fanns också fragment av profan härstamning. Fragmenten visar tydligt hur litet högsvenskan nu var medveten för de talande. I Gammalsvenskby var det bra mycket annorlunda: de hade svensk lärare (förutom tysk eller rysk) redan under de sista mansåldrarna före första världskriget. Tidigare var kännedomen om högsvenskan mycket försvagad. 1849 kunde ännu tre av männen i byn skriva ett brev "på svenska" till Carl Russwurm (Anton Karlgren, Gammalsvenskby, Svenska Lands-mål B 27 Sth 1924—40, s. 16). En nöjaktigt medveten och systematisk insikt i högsvenskan hade förvisso endast en handfull personer före de "hemgjorda" folkskolornas tid — dessa vördnadsbjudande intyg om folklig vilja till boklig bildning.

I Estlands svenska bygder var läget likartat. De folkliga visornas tidigt noterade texter vittnar därom: gång på gång stöter man på blandning av dialekt och "högsvenska". Här är emellertid det dialektala inslaget överallt betydande. De textkritiska problem som visorna ställer en inför är mångahanda.

Först: vad skall man bäst kalla dessa visor för? — Det folkliga namn som framför andra begagnas är "lek": Runö *leik -en -a*; Nuckö socken *laik laiken laikar laika*; Ormsö socken *laike laikjar*; Rågö Vippal Korkis *leik leikar*; Dagö *läik läikar* (Nargö *lēk* — utan diftong — tycks endast betyda 'barnlek, sällskapslek'). Betydelsen är på de flesta håll mångsidig: dels 'gammaldags sjungen, vanligen enstrofisk dansvisa', dels 'dans, särskilt obligatorisk dans under bröllopets gång', dels 'melodi till sådan dansvisa som var obligatorisk på bröllop'. Vanligen åsyftades väl alla betydelserna samtidigt. Om de obligatoriska danserna (jfr de gamla gotländska bondbröllopets "skyldighetsdanser") förtjänar framhållas att varje sådan dans endast dansades av dem som den var avsedd för; *tex* brudgummen med brudpigan, brudgumspilten (el hur han nu kallades) med bruden; [de kvinnliga]

Linda Lill död

Fru Linda Lill, Johanneshov, änka efter förre svenske vicekonsuln i Dorpat, apotekare Julius Lill, har avlidit i en ålder av nära 72 år.

Hon var född i Dorpat och verkade där till andra världskriget, då hon kom över till Sverige. Hon arbetade i flera år på Stockholms-Tidningens estniska avdelning. Hon var en god svampkännare och syntes ofta på exkursioner i Årsta- och Enskedeskogarna. Hon umgicks flitigt med estlandssvenskarna.

Närmast sörjande är brodern, civilekonom Elmar Sepo, Stockholm, med maka Erna, samt brorsbarn.

"kockarnas" resp "källars-fararnas lek(en)", "följarenas lek" m fl. Melodin (jämte orden, om sådana fanns) var traditionellt bestämda till de olika danserna, men dansrörelsen var densamma i skyldighetsdanserna: tre varv medsols, tre motsols, och så tre medsols igen.

Sådana enstrofiska dansvisor "diktades" än i sen tid: *dikt laikjar* (Oö). Dessas dialektala form är i regel oskadad, om man får dem direkt utan mellanhand och om man är nöjaktigt (dvs helt) hemma i ortens dialekt. —

Lite knepigare kan det vara att begripa anspelningar i "leken". Ett exempel. Omkring 1900 gifte sig en man från *Dibe Tinesa* med en "pia" från *Fërbe Hindorsa*. Då hade det sjungits så:

*Kide bronn å vaiv kēn,
hē ē där opa tåras stēl.
Kroat lhaiv å sībor bLåck
he fār 'ån mä stäck.*

Bruden skulle få det förträffligt: inte vippbrunn, utan vågrät brunnsaxel med kätting att vinda upp ämbaret med, och vevkärna, inte lodrät stötkärna. Svärfar hade murat ugn med spjäll (*schieber*) att stänga med snöre över ett litet träblock, och drängen på gården hade gjort extra krokota träslevar till matbordet. "Med stocka", dvs 'vid hushållsstöket' skulle hon få detta.

Musas-Hans spält opa harpa, då han var ung, han spelte uppå [tagel]harpan, och man sjöng till honom, Hans från *Musasa* ("Mossens"):

Kära sēta Musas-Hans lhā opp än pållska dans!
och man får föreställa sig att Hans svarar med det andra versparet:

*Mīn strängjar kusta pängar,
mīn fjulin låter väl!*

'Mina strängar kostade pengar (att köpa).
Min violin låter väl.' — Det enda som här inte är ren dialekt är presensändelsen i 'låter'; det borde vara *låtor*.

Om lösmannen Hans, en av de sista "harpspelarna" i Borrbj, och hans hustru som kunde vara glada fast de bara hade en stäva (*än kapp*) med *sūrt drick* och en "lakekopp" att doppa potatisen uti, handlar en flera gånger antecknad *laike*:

*Hans harpar o Kate dansar
dricks-kappan o låka-koppen.*

En av våra sångare menar att det var *Lāras-Hans*. En upptecknare från 1903 har fått uppgiften att det gällde Hans från Jonasa, *Jōnas-Hans*.

Laiken om Anders från Masa är en fyrrading, som talar dels om "hus-sängen", som bäddas i "huset", den fristående kläd- och sovboden, nu bäddad till brud-säng med svart-vit-rutig *tēld*, dels om "hvita lakan-(d)et", uppsatt över den svartnade stockväggen bakom bröllopsborden; "leken" finns redan hos *Russwurm* (2 s. 125), och lyder nu så:

*Tu rōle Mās-Andors,
tänk bara opa hus-sēnge,
hus-sēnge o brokat tēlde,
hoit låkande bāk bōrde!*

Russwurm tillägger: Nu ska wi rōle dans — en rad som inte ryms i *limninge* "lymningen", melodien, men som väl får passas in vid omtagning av denna.

En "lek" om "run-fararna", Runö-fäderna, har flera gånger noterats. Om upptecknaren inte känner dialekten, kan resultatet bli detta: "Runt fara di, runt fara di lhäps päck a leta". — "Obegripligt, inte dialekt", utbrister H A Vendell, då han får se notisen. — Men "leken" lyder så:

*Rūn-fāra, rūn-fāra lhäpp späckē lēta!
Trī kopek marke h 'e pängar nō!
'Runö-gubbar, släpp späcket billigare!
Tre kopek /för/ marken, det är pengar nog!'*

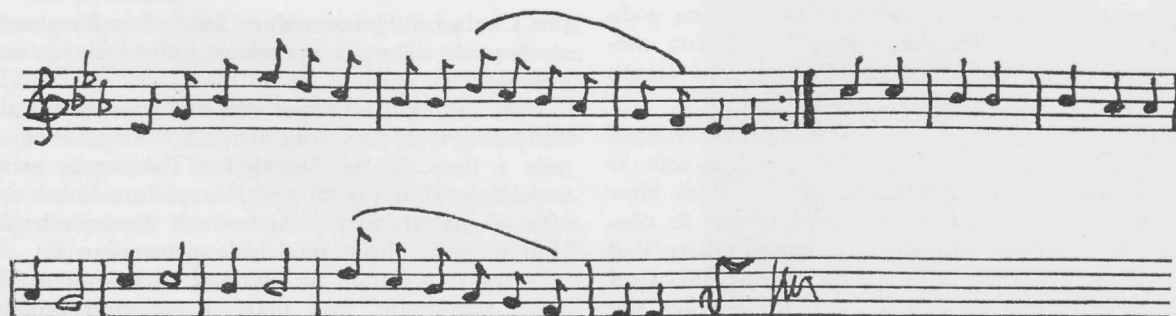
Om man upplöser rytmen till hellång + halvång + 2 kvartslånga toner, så skjuter man in en i sig meningslös stavelse: *Rūn-fāra-de*.

Det finns många "lekar" som är vida svårare att komma till rätta med, men det anförda får vara nog. — Vi gläder oss här i Uppsala nu åt att en liten sångfågel, som genom sina föräldrar härstammar från Ormsö, har studerat våra inspelningar av profanmusik och skrivit ut melodierna för en uppsats om estlandssvensk folkmusik. Därom lär *Kustbons* läsare få höra mera efter hand, om jag inte tar fel. Estlandssvenska undersökningen vid Dialektarkivet i Uppsala samverkar gärna med seriös forskning. Däremot står samlingarna inte till förfogande för kommersiella företag.

Till slut får jag kanske komma med en liten musikuppteckning, tillvaratagen av Gideon Danell. Den är upptecknad 1901, eller 1902 av den för alla estlandssvenskar av äldre datum välkände Hans Pöhl. Till melodien finns här ingen text. Det skulle vara fängslande att få höra tonerna. Kanske finns det någon som känner även ord som passa därtill. Uppteckningen tillhör Dialekt- och folkminnesarkivets estlandssvenska samlingar i Uppsala.

Även detta är en liten "nöt att knäcka". Lycka till!

Eder
NT

Sjökapten August Schmidt, Nargö 90 år

Efter bandupptagning hos August och Johanna Schmidt 2/1 -71 av A. Samberg. August Schmidt berättar.

”Som många nargöbors dröm o längtan... Ja, det var först och främst nargöpojknas planer o utsikter för framtiden... Först och främst var det ju fisket, som alla måste börja på, innan det blev av något vidare. — Alla unga nargöpojknas dröm o längtan var att komma ut på något skepp o få fara ut i vida världen. Bland dem var också jag. Jag hade gjort färdig min sjömanskista med alla de knop som behövdes, handtag samt oljetröja med byxor o sydväst o sjöstövlar. Jag var 17 år då — Tillfället kom då ”Tsjest Manchuria” kom till Reval. Det var en ganska stor ångbåt för den tiden, tillhörde Danska Ostasiatiska Bolaget, under rysk flagg. Emedan nargöpojknarna var språkkunniga, så blev de påmönstrade: fyra erfarna sjömän som var rorgångare eller ”kvartermaster” som de kallades, o fyra stycken jungmän — däribland jag — på vår första resa ut i vida världen.

Låt mig säga några ord om min bror! Min bror Bernhard konstruerade det nu världsberömda Schmidtteleskopet. Det ser stearinljusets sken på 15.000 kilometers avstånd. Hans namn är också upptaget på månen; en krater bär hans namn i närheten av astronauternas landningsplats på månen. Hans namn har gått genom världspressen, o det är så mycket det har blivit skrivet. Men han är död nu för länge sen. Den sista tiden arbetade han i Tyskland i Hamburgs observatorium i Bergedorf. Han var fyra år äldre än jag, o han var mycket intresserad av teknik o stjärnbilder o astronomi. Han brukade visa mig stjärnor på himlen, fast jag inte var något vidare intresserad av det där — jag var bara tio år. Sen gjorde han en elektrisk maskin för att få experimentera med den. Så gjorde han en kamera o tog bilder av folk, när han var så där i 15-årsåldern. Dragspelsbälgen fick han av en granne o ett kikarglas av en annan. Han sammanställde själv hela fotoapparaten. Genom vidare experimenterande — han sköt upp raketer med slangbössa — var det kanhända som en gång hela vårt hustak brann ner. — — — Han gjorde också något slags krut som skulle provas. Tuben exploderade o förstörde hela hans högra hand. Så blev han med vänstra handen framdeles. Han studerade vid Chalmers Tekniska Högskola i Göteborg o sedan i Mittweida nära Jena i Tyskland.”

Detta har August Schmidt berättat. Han är sådan: något lite om sig själv men mest i sina minnen och upplevelser om andra. Sig själv går han oftast förbi. — Jag såg honom första gången i Reval — troligen 1920 eller så — hemma hos Nikolaus Blees. Att han också var målare förstod jag redan då på en av honom målade tavla, som fanns där på väggen. Så möttes vi åter på Nargön vårintern 1930 vid hans mors hädanfärd. Han kom och bad mig läsa vid sin mors grav dikten ”Min moder” av Z. Topelius.

Detta var August Schmidt. Efter att ha seglat på de många haven, slitit ont ”för om masten” o bunkrat kol, efter att ha sett de många världsdelarna kom

August Schmidt med mor, syster och svåger samt deras döttrar.

han så vid unga år på sin egen och sin mors önskan till navigationsskolan i Baltischport, avlade sjöbefälsexamen på ryska språket vid navigationsskolan i Riga under tsartiden 1914, färdades så åter på haven och kom till navigationsskolan i Vladivostok, där han avlade ”långfärds-kaptensexamen” — också denna gång på ryska. Bland August Schmidts minnen lyser det såväl ljusa som tragiska. Hans enastående hälsa har klarat honom under vintriga färder över isarna mellan hemön och Reval, där han har fått kämpa vid sidan av ekan mellan isflak i vinterkylan. Han har fått föra sin ”skuta” i vinterstormarna vid Kirkenäs och Murmansk, när himmel och jord varit liksom ett, när natten varit mörk och snöoran tjock, när ”skutan” varit liten och vågorna stora och höga.

— Då hjälper det inte att vara långfärds-kapten, säger August Schmidt. Men under lugna och soliga färder har han suttit i sin kaptens- eller styrmanshytt och med pensel och olja fäst förtjusande och känsliga minnen på duk, t. ex. en liten tavla, ”Det bedjande barnet”, en tavla som följde med honom på alla hans resor och som följde med i djupet, när fartyget bombarderades i brand ute på Atlanten 1940. Kaptenen själv räddade sig över till Frankrike. Hans hustru Johanna har haft god tid till väntan o ensamma tankar under en halvsekel lång samlevnad.

Det är en fin och särpräglad August Schmidt som fyller år den 10 juli. Han gratuleras varmt på sin födelsedag.

Alexander Samberg

Döda

Johan Aspelin, född den 24 aug. 1882 på Ormsö, avled den 21 febr. 1973 i Öja på Gotland.

August Alberg, född den 2 okt. 1898 i Rickul, avled den 3 febr. 1971 i Eskilstuna.

Pauline Enggrön, född Luks den 22 mars 1893 i Rickul, avled den 17 mars 1973 på Vätö.

Villiam Gottfrid Lindström, född den 9 sept. 1898 i Hapsal, avled den 21 mars 1973 i Sollentuna.

Adina Luther, född den 1 nov. 1886 på Nargö, avled i april 1973 i Öregrund.

Eduard Meristo, född den 4 juli 1909 på Ormsö, avled den 2 mars 1973 i Toronto, Canada.

Axel Volfram Seman, född den 30 dec. 1910 på Nuckö, avled den 16 mars 1973 i Stockholm.

Olga Johanna Strandberg, född Pent den 1 juni 1893 i Reval, avled den 10 april 1973 i Stockholm.

Maria Öman, född Förberg den 4 dec. 1894 på Ormsö, avled den 28 april 1973 i Stockholm.

Rudolf Westerman, född den 21 maj 1909 i Rickul, avled den 24 april 1973 i Honolulu.

Olga Elfengren, född den 1 sept. 1896 på Rågö, avled den 15 maj 1973 i Söderåkra.

Vår älskade

Cecilia Grönberg

* 28/11 1910

† 23/2 1973

Innerligt sörjd.

KARL

Syskon, släkt och vänner.

Tom är platsen i hemmets vrå,
Tung blir vägen att ensam gå.
Tack älskade Cecilia för år som
gått,
Tack kära Cecilia för allt vi fått.

Vår käre

Anders Ahlström

* 15/12 1893

† 19/3 1973

har lämnat oss
i sorg och saknad.

MARIA

ANDERS och WALLI

EDVARD och ALICE

HULDA och HOLGER

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Syskon, övrig släkt
och många vänner

Du kämpat länge matt och svag
Mot sjukdom lång och svår.
Men nu Du funnit vilans dag
Dit inga smärtor når.

Vår kära Mor och Mormor

Pauline Enggrön

* 22/3 1893

har i dag lugnt och stilla insomnat.
Djupt sörjd och saknad men
i ljusst och tacksamt minne bevarad
av oss, övrig släkt och vänner.

Norrviken, Vätö den
17 mars 1973.

ANDREAS

ELVINE och OSVALD

Ellen, Georg

Flitigt har Du alltid strävat
Och för mödan aldrig bävat
Tills Du inte kunde mer.
Aldrig skola vi väl glömma
Vad Du gjort i gången tid.
Tack för all Din omsorg ömma
Tack Du kära, vila i Guds frid.

Min älskade /
mitt allt

Sven Bergström

född 4 nov. 1935

har i dag lämnat mig,
övrig släkt och vänner
i djup sorg och saknad.

Eskilstuna den 21 mars 1973.

MOR

Jag kan ej fatta ej heller förstå,
varför Du så hastigt ifrån mig
fick gå.
Mitt hem blev så tomt, jag höll
Dig så kär,
men jag önskar få möta Dig ovan
där

Vila i frid.

Min älskade Make
vår käre Far
Morfar och Farfar

Erik Westerman

född 7 aug. 1893 i Rickul

har lämnat oss, släkt och
vänner i djup sorg och
saknad.

Stockholm 14 april 1973

BERTA

FREDRIK och HELMI

INGEBORG och HARRY

ROSALIE och ERIK

SVEN och GERD

HARALD och INGEGERD

AXEL och INGRID

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Vi kan ej fatta ej heller förstå,
varför Du så hastigt ifrån oss
fick gå.
För oss alla fanns rum i Ditt
hjärta,
Du deltog i glädje och smärta.
Det känns som solen för alltid
gått ner,
Ditt glada leende vi ej möter mer.

Tack för allt
Make och Far.

Vår älskade Far
och Morfar

Kristian Koinberg

* 16/1 1881

† 12/3 1973

har lämnat oss, släkt och
vänner i djupaste sorg.

MAJ-LIS och BENGT

MARIA

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Här vi skiljas från varandra.
Här är möda, sorg och strid:
men uti den gyllne staden
snart vi mötas få i frid.
Härligt sången där skall brusa
etc.

O, må ingen bli tillbaka
Här i denna mörka värld:
må vi alla där få mötas
efter slutad pilgrimsfärd.
Härligt sången etc.

Tack för allt lilla Pappa.

Min älskade Maka
min kära Mor

Maria Ljungkvist

f. Grönman

* 25/1 1907

† 7/2 1973

Sörjd och saknad av oss,
syskon, släkt och vänner.

BIRGER

INGA-LILL

Du gick så stilla Din väg i livet,
Så tyst och trogen Din plikt Du
gjort.

Hav tack för allt Du i kärlek givit,
Ditt minne lever, det går ej bort.

Bemärkelsedagar

(t. o. m. oktober)

100 år

Gertrud Rönnblom, född Beckman den 2 juli 1873, Ormsö

95 år

Katarina Rönnberg, född Enkel den 2 aug. 1878, Ormsö

Agneta Bäckman, född Salin den 18 okt. 1878, Ormsö

Eva Thomsson, född Hamberg den 25 okt. 1878, Rickul

90 år

August Fredrik Schmidt, född den 10 juli 1883, Nargö

Anton Grönberg, född den 24 okt. 1883, Nuckö/Kors

Katarina Hamm, född Tönisson den 24 okt. 1883, Baltischport

85 år

Maria Beckman, född Lindkvist den 7 juli 1888, Ormsö

Adolf Ambrosen, född den 11 juli 1888, Nargö

Maria Vesterbusch, född Stenberg den 14 juli 1888, Rickul

Lena Mählberg, född Åkerman den 29 juli 1888, Rickul

Eva Hamberg, född Granberg den 11 aug. 1888, Rickul

Ottilia Kiho, född Eiche den 19 sept. 1888, Kegel

Lovisa Strömkvist, född Brunberg den 28 sept. 1888, Rickul

Alexander Brus, född den 10 okt. 1888, Nuckö

Maria Sofia Nurmela, född Mathiesen den 21 okt. 1888,

Reval

Maria Söderholm, född den 24 okt. 1888, Ormsö

Fredrik Haggarrsson, född den 26 okt. 1888, Runö

80 år

Paul Blomberg, född den 11 juli 1893, Rickul

Julius Zeisig, född den 13 juli 1893, Vippal

Gertrud Liljeros, född den 19 juli 1893, Ormsö

Alfrida Emilia Lindqvist, född Hallberg den 23 juli 1893,

Reval

Anders Fält, född den 9 aug. 1893, Ormsö

Anders Jonell, född den 12 aug. 1893, Ormsö

Maria Erkas, född Silla den 23 aug. 1893, Odensholm

Maria Kreek, född Blees den 24 aug. 1893, Hapsal

Eduard Tammerman, född den 29 aug. 1893, Korkis

Johannes Espling, född den 6 sept. 1893, Rågöarna

Ida Österberg, född Engbusk den 8 sept. 1893, Reval

Julius Elfvingren, född den 12 sept. 1893, Rågöarna

Ida Engbusk, född den 16 sept. 1893, Nuckö

Maria Grundsten, född Öman den 19 sept. 1893, Ormsö

Karl Pikner, född den 23 sept. 1893, Ormsö

Johannes Dyrberg, född den 6 okt. 1893, Rickul

Alma Margareta Orntlich, född Adamsson den 17 okt. 1893,

Reval

Alexander Stenkelman, född den 18 okt. 1893, Nuckö

Maria Leontine Brus, född den 21 okt. 1893, Odensholm

Johannes Lepalaane, född den 24 okt. 1893, Vippal

Lovisa Vesterberg, född Mählberg den 25 okt. 1893, Rickul

Anders Förberg, född den 27 okt. 1893, Ormsö

Maria Lindström, född Gårdström den 31 okt. 1893,

Ormsö/Nuckö

75 år

Maria Söderkvist, född Sjöman den 8 juli 1898, Ormsö

Eduard Tui, född den 9 juli 1898, Nuckö

Lars Grundström, född den 22 juli 1898, Ormsö

Johannes Klanberg, född den 22 juli 1898, Nuckö

Anders Förberg, född den 25 juli 1898, Ormsö

Maria Alström, född Blomkvist den 29 juli 1898, Ormsö

Alexander Hallik, född den 30 juli 1898, Asuküla

Sander Aavik, född den 6 aug. 1898, Ösel

Voldemar Erkas, född den 6 aug. 1898, Odensholm

Anton Hamberg, född den 7 aug. 1898, Rickul

Pauline Stenberg, född Blomberg den 15 aug. 1898, Rickul

Herman Heyman, född den 16 aug. 1898, Rickul

Maria Freiman, född Kibus den 23 aug. 1898, Nuckö

Maria Bäckman, född Alström den 26 aug. 1898, Ormsö

Elisabeth Söderholm, född Söderholm den 27 aug. 1898,

Nuckö

Linda Alexandra Pihlberg, född den 29 aug. 1898, Reval

Sofia Schönberg, född Brunberg den 4 sept. 1898, Rickul

Herta Ahman, född Toom den 6 sept. 1898, Dorpat

Hans Vahlberg, född den 11 sept. 1898, Ormsö

Isak Passvik, född den 12 sept. 1898, Runö

Agneta Grundström, född Slät den 27 sept. 1898, Ormsö

Elisabeth Enggrön, född Lindgren den 29 sept. 1898,

Rågöarna

Arthur Julius Ivar Herodes, född den 1 okt. 1898, Reval

Harri Alberg, född den 5 okt. 1898, Pärnau

Olga Åkerman, född Schönberg den 10 okt. 1898, Rickul

Johan Alström, född den 12 okt. 1898, Ormsö

Adolf Espling, född den 13 okt. 1898, Rågöarna

Johannes Hallman, född den 17 okt. 1898, Rickul

Paul Treiberg, född den 18 okt. 1898, Rickul

Terese Johanna Tiisre, född den 21 okt. 1898, Reval

Olga Westerholm, född den 21 okt. 1898, Rickul

Heinrich Tönisson, född den 22 okt. 1898, Reval

Anders Lilja, född den 25 okt. 1898, Ormsö

August Erikson, född den 29 okt. 1898, Hapsal

70 år

Matts Ellerbusk, född den 11 juli 1903, Runö

Agneta Fagerlund, född Holm den 15 juli 1903, Runö/Ormsö

Lars Svedberg, född den 25 juli 1903, Ormsö

Alide Antsvee, född Stubender den 29 juni 1903, Nuckö

Katarina Fagerros, född Bäckman den 1 aug. 1903, Ormsö

Carl Edmund Etienne Gahlnbäck, född den 12 aug. 1903,

Reval

Herman Nyman, född den 15 aug. 1903, Nuckö

August Elmar Laidna, född den 17 aug. 1903, Reval

August Granback, född den 19 aug. 1903, Rickul

August Pöldroo, född den 19 aug. 1903, Reval

Elias Algren, född den 23 aug. 1903, Runö

Heinrich Nau, född den 23 aug. 1903, Reval

Fanny Sofia Sammel, född Kühn den 23 aug. 1903, Reval

Johannes Stahl, född den 23 aug. 1903, Rickul

Elsa Willman, född den 27 aug. 1903, Reval

Maria Bergström, född Enkvist den 1 sept. 1903, Ormsö

John Fagerlund, född den 1 sept. 1903, Rickul

Maria Stahl, född Stahl den 1 sept. 1903, Rickul

Nikolaus Metslov, född den 4 sept. 1903, Reval

Gertrud Sjöman, född Åkerman den 6 sept. 1903, Ormsö

Johannes Adelman, född den 13 sept. 1903, Nuckö

Kristof Nilsson, född den 18 sept. 1903, Rickul

Johannes Mathiesen, född den 22 sept. 1903, Nuckö

Helmi Tårback, född Tammik den 23 sept. 1903, Reval

Dagmar Clarissa Raidna, född Pikner den 25 sept. 1903,

Reval

Agneta Enkel, född Sjöström den 29 sept. 1903, Ormsö

Benita Aman, född Adler den 30 sept. 1903, Hapsal

Ida Eleonora Kadak, född Verret den 30 sept. 1903, Reval

Woldemar Lindström, född den 30 sept. 1903, Vippal

August Boman, född den 3 okt. 1903, Rickul

Frida Amalie Niinemets, född Weidenstrau den 5 okt. 1903,

Vippal

Utgivarkorsband

Viktoria Tegelberg, född Thomsson den 10 okt. 1903, Rickul
Alma Lydia Lindquist, född den 14 okt. 1903, Reval
Helene Sedman, född den 18 okt. 1903, Pärnau

60 år

Magda Mercedes Amberman, född Pros den 19 juli 1913, Nuckö
Johannes Lemberg, född den 19 juli 1913, Nuckö
Alma Johanna Sjölund, född Tilgar den 29 juli 1913, Rågöarna
Marta Olsson, född Nilsson den 3 aug. 1913, Rickul
Hennike Pihl, född Henni den 6 aug. 1913, Nuckö
Laine Brun, född Pedajas den 8 aug. 1913, Dorpat
Ivar Hans Poëll, född den 8 aug. 1913, Reval
Katarina Grundsten, född Holm den 11 aug. 1913, Ormsö
Maria Feraeus, född Sjöström den 11 aug. 1913, Ormsö
Hjalmar Lindström, född den 14 aug. 1913, Rickul
Emil Hamberg, född den 23 aug. 1913, Rickul
Olav von Zur-Mühlen, född den 30 aug. 1913, Hapsal
Johan Norrman, född den 5 sept. 1913, Runö
Irene Jürgensman, född Koinberg den 16 sept. 1913, Nuckö
Helene Blomberg, född Pelmas den 18 sept. 1913, Rickul
Rosine Palmkron, född Engman den 20 sept. 1913, Nuckö
Leontine Klingberg, född Treiberg den 22 sept. 1913, Rickul
Johannes Frithjof Hallman, född den 27 sept. 1913, Fellin
Elfrida Liljeros, född Grundsten, den 27 sept. 1913, Ormsö
Rolf Ernst August Teophil von Wendrich, född den 27 sept. 1913, Reval
Ida Söderlund, född Luks den 1 okt. 1913, Rickul
Alfred Borrman, född den 2 okt. 1913, Rickul
Jakob Jäger, född den 5 okt. 1913, Runö
Elvine Johanna Fagerros, född Oelokk den 12 okt. 1913, Ormsö
Agneta Nee, född Blomman den 21 okt. 1913, Ormsö
Helene Talberg, född den 29 okt. 1913, Rickul

50 år

Agneta Aline Sjöman, född den 4 juli 1923, Ormsö
Maria Liljebäck, född Grönman den 7 juli 1923, Ormsö
Sven Erik Olsson, född den 7 juli 1923, Pernau
Alma Brun, född den 8 juli 1923, Nuckö
Hugo Rant, född den 8 juli 1923, Nuckö
Ivar Edvin Fält, född den 15 juli 1923, Ormsö
Elof Ragnar Besterman, född den 17 juli 1923, Rickul
Lars Hjalmar Karlström, född den 18 juli 1923, Ormsö
Ilse Stahlman, född den 21 juli 1923, Nuckö
Valentin Greisman, född den 22 juli 1923, Nuckö
Agneta Lilja, född Broman, den 23 juli 1923, Ormsö
Edvin Häggblom, född den 25 juli 1923, Ormsö
Signe Linnéa Zeisig, född den 29 juli 1923, Nuckö
Ella Treiberg, född Ahlkvist den 3 aug. 1923, Ormsö
Maria Öman, född den 3 aug. 1923, Ormsö
Henrik Berenson, född den 4 aug. 1923, Runö
Edit Maria Ambrosen, född den 6 aug. 1923, Reval
Ester Maria Weesar, född Ahlström den 13 aug. 1923, Ormsö
Astrid Hallman, född Österman den 14 aug. 1923, Rickul
Ingrid Helene Strandsten, född Stahl den 25 aug. 1923, Rickul
Mildred Johansson, född Klippberg den 29 aug. 1923, Rickul
Elsa Brus, född den 30 aug. 1923, Odensholm
Arthur Edvin Lundström, född den 31 aug. 1923, Ormsö
Alice Jöers, född den 3 sept. 1923, Nuckö
Elof Ulrich Greisman, född den 4 sept. 1923, Nuckö
Sigrid Irene Zetterman, född Ekman den 5 sept. 1923, Rickul

Elmar Ingvald Söderholm, född den 5 sept. 1923, Rickul
Anders Hjalmar Alström, född den 7 sept. 1923, Ormsö
Koidula Lilly Joala, född den 7 sept. 1923, Reval
Katarina Massalin, född Ahlberg den 7 sept. 1923, Ormsö
Erna Luks, född Grenfeldt den 8 sept. 1923, Rickul
Ottilia Sigrid Aurora Kolstad, född Gjärdman den 10 sept. 1923, Nuckö
Astrid Koppelman, född den 10 sept. 1923, Vippal
Ingeborg Marie Nilsson, född Westerman den 10 sept. 1923, Rickul
Melita Ingeborg Hamberg, född Okerman den 10 sept. 1923, Rickul
Dagmar Kesküla, född Leemet den 11 sept. 1923, Reval
Helena Strömberg, född Malm den 11 sept. 1923, Runö
Karl Tammik, född den 11 sept. 1923, Nargö
Agnés Elfride Vikman, född den 12 sept. 1923, Nuckö
Evald Pella, född den 22 sept. 1923, Korkis
Elvira Kärras, född Schönberg den 22 sept. 1923, Rickul
Lennart Sigfrid Schönberg, född den 23 sept. 1923, Rickul
Oskar Vaksam, född den 25 sept. 1923, Ormsö
Manfred Bombas, född den 26 sept. 1923, Nuckö
Alexander Herbert Stahl, född den 27 sept. 1923, Rågöarna
Manfred Vesterblom, född den 27 sept. 1923, Odensholm
Katarina Jonsson, född Ahlström den 29 sept. 1923, Ormsö
Armilde Johannesson, född Vesterblom den 3 okt. 1923, Nuckö
Elsa Karin Appelblom, född den 4 okt. 1923, Ormsö
Algot Eugen Brun, född den 4 okt. 1923, Nuckö
Gunhild Vivan Gustavsson, född Gottkampf den 6 okt. 1923, Hapsal/Vippal
Osvald Valter Pohlberg, född den 6 okt. 1923, Rickul
Elin Maria Järnström, född den 7 okt. 1923, Ormsö
Anna Hermine Puuström, född Rosen den 9 okt. 1923, Nargö
Elmar Borrman, född den 24 okt. 1923, Rickul
Laine Bluum, född Tammerman den 25 okt. 1923, Korkis
Lembit Soots, född den 27 okt. 1923, Reval
Helga Rosalie Vesterberg, född Strömkvist den 30 okt. 1923, Rickul
Hilda Rosalia Söderkvist, född den 31 okt. 1923, Ormsö

En episk skildring
av estlandssvenska öden
i levande tecknad miljö
från förra århundradet

Per Söderbäck

KAMMARMÖNSTRET

En bok värd att läsa och äga
Fängslar, roar och griper

Pris kr 15:—

Ring eller skriv och beställ
hos Fru Maria Broman, Eknäsvägen 2,
112 64 Stockholm K
Tel. (08) 56 16 37